

<http://dx.doi.org/10.16926/p.2023.32.09>

Олексій КАРАМАНОВ (Oleksij KARAMANOV)

<https://orcid.org/0000-0002-0067-0747>

Львівський національний університет імені Івана Франка

e-mail: oleksiy.karamanov@lnu.edu.ua

Ольга ЖЕЛЕЗНИК (Olha ZHELEZNYK)

<https://orcid.org/0000-0002-6971-7822>

СЗШ I-III ст. No 50 м. Львова

e-mail: zheleznikola@gmail.com

Оксана СУРМАЧ (Oksana SURMACH)

<https://orcid.org/0000-0003-4165-0416>

Львівський національний університет імені Івана Франка

e-mail: oksana.surmach@lnu.edu.ua

Театралізація в музейному просторі: можливості взаємодії школи і музею

Ключові слова: музейний простір, театралізація, музей, школа, музейна освіта, сучасні театральні практики.

Постановка проблеми

Стратегічні зміни в освітньому просторі України постійно спонукають педагогів до нестандартної організації освітнього процесу та позаурочної діяльності учнів, що зумовлює активне звернення до закладів культури. Використання інноваційних методик викладання мистецьких та історичних дисциплін, застосування педагогічних технологій, проведення уроків на експозиції музеїв оптимально забезпечують формування ключових та спеціальних компетентностей учнів відповідно до положень концепції Нової української школи.

Уроки з елементами театралізації в музейному просторі, завдяки впливу на емоційну сферу учнів, сприяють кращому сприйманню і запам'ятову-

ванню навчального матеріалу, адже театралізована костюмована дія створює ефект занурення у відтворювану акторами епоху.

Аналіз актуальних досліджень

Зазначена проблематика недостатньо відображена у сучасних дослідженнях. Питання театралізації у навчальній діяльності, зокрема, дискутуються у наукових розвідках І. Хижняк, В. Жлудько, А. Бадан, І. Дуда; окремі аспекти проблематики відображено у працях В. Рагозіної, Л. Прокопович, частково про це питання оповідають у контексті організації творчої та експресивної діяльності в музейному просторі С. Чибирак, О.Дженкова, А. Москалець, І. Вітрик, Л. Коцар.

У сучасних наукових дослідженнях театральна педагогіка (ефективний компонент освітньо-виховної дидактики) розглядається як шлях (або методики) формування особистості в освітньому процесі через сценічні засоби, дії. У такий спосіб вона позиціонує себе як ефективна педагогічна технологія, що допомагає школярам активно, захоплююче та емоційно пізнавати навколишній світ.

Мета публікації полягає у визначенні можливостей театралізації у просторі музею під час організації і проведення різних занять у площині академічної та неформальної освіти з учнівською молоддю.

Виклад основного матеріалу

Загалом, під театралізацією у просторі музею ми розуміємо:

- естетичне осмислення і художню інтерпретацію, втілення у яскравій образній формі представлених на музейній експозиції документальних та художніх матеріалів, що відображають, зокрема, реальні події, звичаї народу, за законами драматургії на основі конкретної події (в ході події);
- пристосування музейного простору для проведення театрального дійства, надання музейним експонатам (або їх копіям-муляжам) театральних властивостей (ігрових і рольових рис);
- проведення театралізованих екскурсій та заходів (зокрема, музейних уроків з елементами театралізації).

Театралізація у музейному просторі може відбуватися у різних формах: як музейно-театральна вистава (театральне дійство у специфічному (музейному) сценічному просторі), один із елементів уроку тощо, проте сценарно-режисерська театралізація буває різних видів:

- комбінована (компільована), коли сценарист обирає готові художні образи різних видів мистецтв і поєднує їх у дійство сценарно-режисерським ходом. При застосуванні цього виду театралізації необхідно дотримуватися принципу художньої доцільності, що передбачає відповідність підбору матеріалу темі заняття в музеї, обмежує жанрову відповідність елементів театралізованого дійства особливостями певної історичної епохи;
- оригінальна театралізація має на меті створення нових художніх образів, що відповідають сценарно-режисерському задуму. Театралізацію цього виду доречно використовувати в музейному просторі, адже вона передбачає презентацію документального матеріалу в художньому викладі;
- театралізація змішаного виду – використання елементів комбінованої (компільованої) та оригінальної театралізації в єдиному дійстві. У цьому виді театралізованої дії поєднано компіляцію готових текстів і номерів із оригінальними, створеними для цього дійства (Vitryk).

Передумовою проведення театралізованого дійства в музеї є задум (ядро майбутнього сценарію, що поєднує його тему і провідну ідею). Композиційна будова сценарію повинна гармонійно поєднувати драматургічний матеріал: історичні факти, оригінальні тексти, ексклюзивні ілюстрації із музейних фондів, відеоряд на основі експонатів, концертні номери, пластичну і логіко-інтонаційну дію. На основі сценарію вибудовується театралізація: презентація змісту матеріалу, що передбачає зрине відображення драматургічного конфлікту й створення художнього образу вистави засобами театру.

Використання в освітньому процесі елементів театральної педагогіки сприяє формуванню і розвитку в учнів когнітивних здібностей, креативності, фантазії, уваги; розвивається пам'ять учнів, підвищується рівень уваги дітей. У процесі розвитку компетентностей у сфері акторської майстерності в учнів формуються вміння налаштовуватися на творчий процес, володіти своїм психофізіологічним апаратом: керувати емоціями, почуттями, удосконалюючи вольові якості характеру. Театральна педагогіка це шлях розвитку особистості у процесі навчання через сценічні засоби та дію, гру, де індивідуальний розвиток особистості йде від свободи вибору через відповідальність до самовираження (Safarian 2014: 9).

Елементи театралізації активно застосовуються в різних українських музеях: Національному музеї народної архітектури та побуту України в с. Пирогово, філіалі Національного музею історії України – Музеї історичних коштовностей України, Дніпропетровському національному історичному музеї ім. Д. І. Яворницького, Волинському краєзнавчому музеї, Національному музеї у Львові ім. А. Шептицького, Львівському історичному музеї, музеї

«Львів Стародавній», Одеському історико-краєзнавчому музеї. У Державному музеї іграшки, Музеї книги і друкарства України, Водноінформаційному центрі (Музеї води) при проведенні заходів застосовуються рольові ігри, театралізація, елементи лялькового театру, проводяться костюмовані екскурсії. У Музеї козацтва аудиторії пропонують інтерактивні дієства (участь у справжніх козацьких іграх), в Музеї гончарства представляють виставу з горщиками, в Музеї народних традицій і ремесел проводять театралізований показ збивання масла. У «Хаті Савки» (на Київщині) одягнена в етнічний одяг селянська родина розповідає про народні ремесла, відвідувачі мають можливість взяти участь у імпровізованому дійстві – попрацювати у кузні, на ткацькому верстаті (Prokorynych 2019; Rahożina 2012).

Як справедливо зазначають дослідники, з одного боку, музейно-театральна вистава – тобто вистава, поставлена у специфічному, музейному, сценічному просторі, – з точки зору музеєзнавства, є темою побічною, далекою від основної функції музеїв; проте, з іншого боку, і музейно-театральний спектакль, і процес «театралізації музею» вже багато років існує як феномен сучасної культури та форма взаємодії з відвідувачем (Dzhenkova 2016).

Прикладом застосування повноцінної музейної театралізації може слугувати робота Національного заповідника «Києво-Печерська лавра» (м. Київ), який на різних рівнях впроваджує елементи театралізації в музейно-освітню та просвітницьку роботу – від використання театральних фрагментів під час екскурсій та занять з дітьми, музейних студій, проведення захоплюючих квестів, присвячених видатним особистостям української історії – до створення авторських інтегрованих вистав, лекцій-вистав («Куди прямуєш, о Русь свята?»), діяльності Резиденції святого Миколая та музейних фільмів («Хрест Марка Печерника», «Стріла заздросців. Поєдинок» та ін.), коли «музейна театралізація торкається емоцій і почуттів, допомагаючи таким чином збагнути доволі просту річ, що історія – це насправді взаємодія між реальними людьми» (Торупко, 2014: 81–87; Торупко, 2019: 5–10).

Надзвичайно цінний досвід застосування театралізації презентують музеї м. Львова, в яких протягом понад двадцяти років учителями СЗШ I–III ст. № 50 м. Львова проводяться уроки мистецтва з елементами театралізації. Так, у 2000 році вчитель музичного мистецтва І. Ласкій у Королівських палатах Львівського історичного музею провела театралізований урок «Ренесанс у Львові». Вчитель застосувала інтеграцію різних видів мистецтва: театралізована (костюмована) дія (одяг, що відповідав стилістиці епохи ренесансу, був запозичений у костюмерній Львівського театру опери та балету, зачіски відтворювали модні тенденції XVI століття), «живе» звучання музики епохи Ренесансу (струнний квартет консерваторії виконав «Павану», учень-флейтист – «Алеманду» Джованні Габріеллі). Учні хореографічної школи танцювали танці епохи Відродження, а сценарій було розроблено на

матеріалі «Легенд Львова» відомого львівського письменника Ю. Винничука, головним персонажем театралізованого уроку був Бартоломей Зиморович – історик, бургомістр Львова, автор твору латинською мовою під назвою «Потрійний Львів» (історії Львова від 1202 до 1633 року) (Laskii, 2004: 47–49).

Яскравим прикладом театралізації у взаємодії школи, музейного та навколomuзейного простору міста у поєднанні з волонтерською, промоційною та соціально-терапевтичною роботою можна визнати діяльність Мобільного театру пісні «Левеня» (м. Львів).

Учні-актори Мобільного театру пісні «Левеня» протягом 2014–2013 рр. неодноразово брали участь у театралізованих уроках у Львівському історичному музеї: «Шляхами Лиса Микити»(2015 р.), «Перший жовнір першого ряду» (2007 р.), «Січові стрільці-митці» (2017 р.), «Майстерня Святого Миколая» (2017 р.) та ін. Учасники театру брали участь у низці літературно-мистецьких заходів у музеї «Літературний Львів» (секторі Львівського історичного музею), серед них: «Петро Карманський: постать на тлі епохи» (2016 р.), «Молодомузівець Василь Пачовський – співець Карпатської України»(2017 р.), «Михайло Рудницький: мікроісторія на тлі епохи»(2019 р.). У 2021 р. акторка театру «Левеня» Кар'єва Єва брала участь у театралізованому уроці для учнів з особливими освітніми потребами «Модна подорож із Левеням», що проводився в музеї «Львів Стародавній» у рамках загальноєвропейського проєкту «Дні європейської спадщини».

Неодноразово учні-актори Мобільного театру пісні «Левеня» брали участь у мистецько-краєзнавчому конкурсі Управління освіти Львівської міської ради «Львівське рондо», презентуючи дослідницькі проєкти, створені на музейних матеріалах, у театралізованій формі. Так, у 2016 р. актори театру представили літературно- музичну композицію «Юрій Шкрумеляк. Портрет на тлі епохи», 2017 р. – «Львівські панни крізь об'єктив фотоапарату: уявна подорож у минуле» (Zheleznyk, Huryn 2019: 57–62).

Досвід діяльності театру отримав визнання у науковців, на основі його роботи було описано, теоретично обґрунтовано та рекомендовано до впровадження освітянами України однойменну мистецько-педагогічну технологію.

Заслугує уваги добродійна волонтерська діяльність Мобільного театру пісні «Левеня». Протягом дев'яти років учні-актори театру виступають у школі, церквах, військових частинах, ТРЦ «Кінг Кросс Леополіс» із добродійними виставами, на зібрані кошти закуповуються солодощі, соки, фрукти, білизну для пацієнтів військового шпиталю. Виступи у Військово-медичному клінічному центрі Західного регіону (госпіталі) – фінальні. Добродійна волонтерська діяльність театралів – потужний засіб психологічної допомоги пораненим і хворим військовослужбовцям, дієвий інструмент патріотичного виховання школярів. У одній із вистав театру, «Львівська істо-

рія»(2018 р.) брали участь наукові співробітниці Львівського історичного музею О. Журавльова та І. Федорова (Zheleznyk, Huryn 2019: 57–62).

Барвистість напрямів музейної театралізації зумовлює її активне втілення на експозиціях музеях різного типу і профілю, озвучуючи різні аспекти сакрального, соціального, дидактичного, виробничого та побутового жанру.

Своєрідний елемент театралізації використано на відкритті виставки Волинського краєзнавчого музею «Їсти, пити, хороше походити» (2018), присвяченої шинкам ХІХ ст. Вона мала кілька особливостей. По-перше, ця виставка розмістилася безпосередньо в музейній експозиції, а не в окремій виставковій залі. Її оформлення внесло зміни в структуру експозиції відділу давньої історії, чим викликало бажання у відвідувачів оглянути музей знову. По-друге, окрім розповідей про історію та значення шинків у громадському житті українців, використано театральну постановку у виконанні професійного актора театру-студії «ГаРМІДЕР» Дмитра Безвербного. Він зумів перетілитися в образ шинкаря, переповідав фрагмент побутової історії, співав і залучав присутніх до розмови. Це дало змогу відтворити атмосферу тогочасного шинку, сформуванню у відвідувачів ставлення до нього не лише як до закладу харчування, але і як до місця, де розв'язувалися проблеми громади, укладали угоди купівлі-продажу (Chybyriak, 2018: 174).

Використання елементів театральної педагогіки під час організації та проведення уроків у музейному просторі, мистецько-освітніх заходів у музеї, добродійних вистав, створених за музейними матеріалами є ефективним шляхом формування особистості у процесі навчання та виховання через сценічні засоби та дію. Участь у театралізованих постановках сприяє розвитку в учнів творчого потенціалу, креативних та перцептивних здібностей (зокрема емпатії), що є складовими емоційного інтелекту. Театралізовані заходи, завдяки впливу на чуттєву, емоційну сферу, сприяють формуванню пізнавальної активності учнів (зокрема, цікавості до вивчення історії України та світу, мистецтва), розвитку творчості та загальної культури особистості учня.

Театралізація у просторі музею відповідає сучасним тенденціям розвитку освіти і культури, адже із науково-дослідного закладу, призначеного для вивчення, збереження і використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, музеї перетворюються на творчі лабораторії, оптимальним чином виконуючи свою культурно-освітню функцію. Інтерпретація музейних експонатів засобами театральності мистецтва відповідає сучасним засадам музеєзнавства стосовно функціонування музеїв в якості комунікативного простору, в якому відбувається прилучення громадян до надбань історико-культурної спадщини України та світу.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Таким чином, застосування елементів театралізації у просторі музею під час організації і проведення різних занять створює різні можливості для активної пізнавальної взаємодії:

- по-перше, це забезпечує емоційне розуміння будь-якої теми шкільної програми, адже озвучення і програвання її в музейному просторі створює надзвичайно ефективний імпульс для усвідомлення учнями різних фактів, цікавих ситуацій та відносин;
- по-друге, це розгортає цілу платформу для реалізації експресивної та ритуальної моделі комунікації, оскільки музеї постійно шукають та впроваджують нові форми і методи роботи з відвідувачами;
- по-третє, учасники театралізованого музейного дійства не лише занурюються у відповідну історичну епоху, а й самі стають носіями та оповідачами давніх традицій, що «оживлює» шкільний та музейний матеріал, робить його максимально придатним для сприймання та засвоєння.

Перспективи наукових напрацювань у даній проблематиці ми вбачаємо у створенні циклу наукових публікацій щодо особливостей застосування елементів театралізації в музеях різного типу і профілю.

References

- Chybyriak, S. (2019). Vykorystannia metodu teatralizatsii v ekspozytsiino-vystavkovii roboti Volynskoho kraieznavchoho muzeiu. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, 172–176.
- Dzhenkova, O.V. (2016). «Teatralizatsiia» u muzei yak fenomen suchasnoi kultury ta forma vzaiemodii z vidviduvachem (desiatyrychnyi dosvid provedennia teatralizovanykh ekskursii u filiali Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy – Muzei istorychnykh koshtovnostei Ukrainy). <http://www.history.odessa.ua/publication15/pdf/09.pdf>.
- Laskii, I.V. (2004). Intehrovani uroky muzyky v zahalnoosvitnii shkoli: metodychnyi posibnyk. Lviv, 47–49.
- Prokopovych, L. V. (2019). Teatralnist suchasnykh muzeinykh komunikatsii: sotsialno-filosofskyi aspekt. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science* 5 (17).
- Rahozina, V. V. (2012). Khudozhno-osvitnia diialnist muzeiv mystetskoho profilu z ditmy doshkilnoho viku ta shkoliaramy. *Horyzonty obrazovanyia*, 3 (36), 50–55.

- Safarian, S.I. (2014). Zasoby teatralnoi pedahohiky u protsesi formuvannia pedahohichnoi maisternosti. *Inozemni movy v shkolakh Ukrainy*, 4, 8-16.
- Топылко, О.В. (2014). Teatralizatsiia u muzei yak svoieridna forma v osvithno-vykhovnomu protsesi (na prykladi kulturolohichnykh zakhodiv u Kyievo-Pecherskomu zapovidnyku). *Muzeina pedahohika – problemy, sohodennia, perspektyvy: materialy Druhoi naukovopraktychnoi konferentsii (25–26 veresnia 2014 r.) / Natsionalnyi Kyievo-Pecherskyi istoryko-kulturnyi zapovidnyk*, 81–87.
- Топылко, О.В. (2019). Teatralizatsiia yak vazhlyva skladova osvithnoi roboty v muzei. *Muzeina pedahohika – problemy, sohodennia, perspektyvy: materialy Somoi naukovopraktychnoi konferentsii (5–4 zhovtnia 2019 r.) / Natsionalnyi Kyievo-Pecherskyi istoryko-kulturnyi zapovidnyk*, 5–10.
- Vitryk, I.S., Kotsar, L.O. (2016). Teatralizovana ekskursiia: dva pidkhody. *Visnyk Odeskoho Istoryko-Kraieznavchoho muzeiu (vypusk 15)*, 29–32.
- Zheleznyk, O.F., Huryh, O.M. (2019). Mystetsko-pedahohichna tekhnolohiia «Mobilnyi teatr pisni «Levenia». *Mystetstvo ta osvita*, (2 (92)), 57–62.

Theatricalization in the Space of the Museum: Possibilities of Interaction between School and Museum

Abstract

The authors of the article analyze the phenomenon of theatricalization in the museum space from the perspective of museum pedagogy and museum communication. They examine various aspects and forms of theater pedagogy and the conditions for conducting a theatrical performance in a museum with a children's audience using appropriate communication methods.

Presenting various forms of practical application of theatrical elements in Ukrainian museums, the authors pay special attention to the experience of Lviv, such as the organization of the Levenya Mobile Song Theater and volunteer work.

The authors emphasize that theatricalization in the museum space is in line with modern trends in the development of education and culture, which contributes to the development of the child's creative potential, creative and perceptual abilities.

Keywords: museum, school, museum education, contemporary theatrical practices.

Teatralizacja w przestrzeni muzeum: możliwości interakcji szkoły i muzeum

Streszczenie

Autorzy artykułu analizują zjawisko teatru w przestrzeni muzealnej z perspektywy pedagogiki muzealnej i komunikacji muzealnej. W artykule przeanalizowano różne aspekty i formy pedagogiki teatru oraz warunki prowadzenia spektaklu teatralnego w muzeum z publicznością dziecięcą przy użyciu odpowiednich metod komunikacji.

Autorzy przedstawiają różne formy praktycznego zastosowania elementów teatralnych w ukraińskich muzeach, ze szczególnym uwzględnieniem doświadczeń Lwowa, takich jak organizacja Mobilnego Teatru Piosenki Levenya i praca wolontariuszy.

Autorzy podkreślają, że teatralność w przestrzeni muzealnej jest zgodna z nowoczesnymi trendami w rozwoju edukacji i kultury, co przyczynia się do rozwoju potencjału twórczego dziecka, zdolności kreatywnych i percepcyjnych.

Słowa kluczowe: muzeum, szkoła, edukacja muzealna, współczesne praktyki teatralne.